

Студент 6 курсу
 фінансового факультету ХНЕУ

ВИБІР ПОТЕНЦІЙНОГО ПОЗИЧАЛЬНИКА З ПОЗИЦІЇ БАНКУ НА ОСНОВІ КОЕФІЦІЄНТНОЇ ОЦІНКИ ЙОГО КРЕДИТОСПРОМОЖНОСТІ

Анотація. Проаналізовано кредитоспроможність потенційних позичальників банку за методикою оцінки попереднього рейтингу фінансового стану, коротко охарактеризовано обраний метод.

Аннотация. Проанализирована кредитоспособность потенциальных заемщиков банка по методике оценки первичного рейтинга финансового состояния, кратко охарактеризован выбранный метод.

Annotation. The creditworthiness of potential bank's borrowers by the method of the previous rating of financial condition estimation was analysed, the method chosen was briefly described.

Ключові слова: кредитний ризик, кредитоспроможність, клас позичальника, аналіз фінансових показників, рейтинг фінансового стану.

Останніми роками в Україні був здійснений перехід до принципово нових економічних відносин, який зумовив необхідність кардинальних перетворень у банківській сфері. Сутність цих перетворень полягає у застосуванні комплексу заходів щодо забезпечення відповідності діяльності банків ринковим умовам, тобто у здійсненні нової банківської, у тому числі кредитної політики.

В умовах цивілізованого ринку визначальним фактором розвитку є вільна (у межах закону) взаємодія суб'єктів економіки. Безумовно, кожній із цих економічних систем притаманні певні групи ризиків, на які наражаються банківські установи [1].

Відповідно до методичних рекомендацій НБУ кредитний ризик – це наявний або потенційний ризик для надходжень і капіталу, який виникає через неспроможність сторони, що взяла на себе зобов'язання, виконати умови будь-якої фінансової угоди з банком або в інший спосіб виконати взяті на себе зобов'язання [2].

Зазначимо, що кредитний ризик виступає як важливий елемент системи банківських ризиків і перебуває в причинно-наслідковій залежності з іншими елементами системи, підпорядкований закономірностям динаміки її розвитку і сприйнятливий до впливу всіх груп факторів, що впливають на систему банківських ризиків у цілому і на кредитний ризик зокрема [1].

Однак принципово важливим для банків залишається мінімізація кредитного ризику та контроль за ризикованістю позик, які надаються, за рахунок власно розроблених методик у рамках тих нормативів та рекомендацій, які регламентуються законодавством.

Питанням оцінки кредитоспроможності позичальників банків займалися багато як зарубіжних, так і вітчизняних науковців. Зазначена проблема висвітлюється в роботах Внукової Н. М. [3], Гловко А. Т. [4], М. Дмитренка [5], О. Заруцької [6] та ін.

Оскільки кредитування є основним та найприбутковішим видом банківської діяльності, постає актуальною об'єктивна оцінка кредитоспроможності позичальника та вибір оптимальної методики задля мінімізації кредитного ризику.

Метою даного дослідження виступає визначення найбільш привабливого для банку позичальника за отриманим ним класом за допомогою методики оцінки попереднього рейтингу фінансового стану. Потенційними позичальниками банку є ПАТ "Вовчанський агрегатний завод", ЗАТ "Лозівський ковальсько-механічний завод", ПАТ "ХАРП".

Для визначення найбільш привабливого позичальника для банку були розраховані необхідні коефіцієнти, які рекомендовані положенням про порядок формування та використання резерву для відшкодування можливих втрат за кредитними операціями банків, а також додаткові коефіцієнти, які необхідні згідно з використаною методикою. Фінансові коефіцієнти розраховано за фінансовою звітністю потенційних позичальників у динаміці за 2009 та 2010 роки для більш об'єктивної оцінки їх кредитоспроможності.

Автором наведено показники фінансового стану діяльності потенційних позичальників у табл. 1.

Таблиця 1

Показники фінансового стану діяльності потенційних позичальників

Підприємство	ПАТ "Вовчанський агрегатний завод"	ЗАТ "Лозівський ковальсько-механічний завод"	ПАТ "ХАРП"
Показник			

© Воротинцев М. М., 2012

Коефіцієнт фінансової	0,9127	0,9118	0,1706	0,2142	0,2204	0,2013
-----------------------	--------	--------	--------	--------	--------	--------

незалежності						
Коефіцієнт незалежності (КН)	0,0944	0,0949	4,8602	3,6678	3,5370	3,9666
Коефіцієнт маневреності власних коштів (КМ)	0,6531	0,6624	-0,6163	-0,0871	-0,9988	-1,0651
Коефіцієнт залежності від довгострокових зобов'язань	0,0244	0,0001	1,8263	0,9523	2,0241	2,2419
Коефіцієнт загальної ліквідності (КП)	10,6898	8,0073	1,3986	1,3185	1,6766	1,6815
Коефіцієнт миттєвої ліквідності (КЛ1)	1,6261	1,7682	0,0402	0,0588	0,0163	0,0210
Коефіцієнт поточної ліквідності (КЛ2)	3,2871	2,8492	0,5055	0,5177	0,5316	0,5413
Рентабельність власного капіталу	0,3404	0,1782	-0,7019	0,3878	0,3161	0,1771
Рентабельність активів	0,3107	0,1625	-0,1198	0,0831	0,0697	0,0357
Рентабельність активів 2	0,2468	0,1128	-0,1200	0,0784	0,0555	0,0195
Рентабельність продажів	0,2820	0,1420	-0,2720	0,0579	0,0923	0,0394
Рентабельність продажів 2	0,2240	0,0985	-0,2726	0,0546	0,0736	0,0215
Оборотність активів	1,1018	1,1443	0,4403	1,4355	0,7549	0,9045
Коефіцієнт операційного прибутку	0,2943	0,1521	-0,0994	0,0875	0,1312	0,0743
Термін оборотності товарно-матеріальних запасів, днів	106	89	312	87	118	114
Термін погашення рахунків дебіторів, днів	60	60	245	92	146	116
Термін погашення рахунків кредиторів, днів	21	27	423	146	159	138

Кожен показник фінансового стану аналізованої галузевої належності має своє оптимальне значення, тому для оцінки якості отриманих показників використано методику оцінки попереднього рейтингу фінансового стану, яка наведена в табл. 2.

За цією методикою рейтинг кожного показника отримується шляхом співставлення значення показника з умовою задовільності, за умовою задовільності, в яку потрапив показник, йому присвоюється відповідне значення та помножують його на відсоткову вагу показника у попередньому рейтингу фінансового стану. Таким чином обрана методика дає змогу бачити як рейтинг кожного показника, так і рейтинг за всією групою.

Таблиця 2

Методика визначення попереднього рейтингу фінансового стану

Назва показника	Формула розрахунку	Умова задовільності	Значення	Вага у ПРФС %
1	2	3	4	5
Аналіз заборгованості (стійкості фінансового стану)				
Коефіцієнт фінансової незалежності	Відношення власного капіталу до валюти балансу	Не менше 0,4		8,33
		$\geq 0,4$	1	
		$\geq 0,2 < 0,4$	0,8	
		$\geq 0,1 < 0,2$	0,5	
		$< 0,1$	0	
Коефіцієнт незалежності	Відношення залучених коштів до власного капіталу	Не більше 2		8,33
		≤ 2	1	
		$> 2 \leq 4$	0,8	
		$> 4 \leq 5$	0,5	
		> 5	0	

Продовження табл. 2

1	2	3	4	5
Коефіцієнт маневреності власних коштів	Відношення власного капіталу, зменшеного на необоротні активи, до власного капіталу	Не менше 0,25		4,17
		$\geq 0,25$	1	
		$\geq 0,07 < 0,25$	0,5	
		$< 0,07$	0	
Коефіцієнт залежності від довгострокових зобов'язань	Відношення довгострокових пасивів до власного капіталу	Не більше 1		4,17
		≤ 1	1	
		$> 1 \leq 2$	0,5	
		> 2	0	

Рейтинг за розділом 1				25 %
Аналіз ліквідності (платоспроможності)				
Коефіцієнт загальної ліквідності	Відношення оборотних активів до короткострокових зобов'язань	Не менше 2		10,71
		≥ 2	1	
		$\geq 1 < 2$	0,8	
		$\geq 0,5 < 1$	0,5	
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	Відношення високоліквідних активів до короткострокових зобов'язань	Не менше 0,1		3,58
		$\geq 0,1$	1	
		$\geq 0,03 < 0,1$	0,8	
		$\geq 0,01 < 0,03$	0,5	
Коефіцієнт поточної ліквідності	Відношення ліквідних активів до короткострокових зобов'язань	Не менше 0,5		10,71
		$\geq 0,5$	1	
		$\geq 0,3 < 0,5$	0,7	
		$\geq 0,1 < 0,3$	0,4	
Рейтинг за розділом 2				25 %
Аналіз рентабельності				
Рентабельність власного капіталу	Відношення прибутку до оподаткування до власного капіталу	Не менше 0,1		5
		$\geq 0,1$	1	
		$\geq 0,07 < 0,1$	0,5	
		$\geq 0,04 < 0,07$	0,3	
Рентабельність активів	Відношення прибутку до оподаткування до всіх активів	Не менше 0,03		2,50
		$\geq 0,03$	1	
		$\geq 0,01 < 0,03$	0,5	
		$\geq 0 < 0,01$	0,3	
Рентабельність активів 2	Відношення чистого прибутку до всіх активів	Не менше 0,01		2,50
		$\geq 0,01$	1	
		$\geq 0,001 < 0,01$	0,5	
		$\geq 0 < 0,001$	0,3	
Рентабельність продажів	Відношення прибутку до оподаткування до чистого об'єму продажів	Не менше 0,05		2,50
		$\geq 0,05$	1	
		$\geq 0,02 < 0,05$	0,5	
		$\geq 0 < 0,02$	0,3	
Рентабельність продажів 2	Відношення чистого прибутку до чистого об'єму продажів	Не менше 0,02		2,50
		$\geq 0,02$	1	
		$\geq 0,01 < 0,02$	0,5	
		$\geq 0 < 0,01$	0,3	
			0	

Закінчення табл. 2

1	2	3	4	5
Оборотність активів	Відношення чистого об'єму продажів до активів	Не менше 0,47		5
		$\geq 0,47$	1	
		$\geq 0,2 < 0,47$	0,5	
		$\geq 0,1 < 0,2$	0,3	
Коефіцієнт операційного прибутку	Відношення операційного прибутку до чистого об'єму продажів	Не менше 0,05		5
		$\geq 0,05$	1	
		$\geq 0,02 < 0,05$	0,5	
		$\geq 0 < 0,02$	0,3	
			0	
Рейтинг за розділом 3				25 %
Аналіз оборотності поточних активів та пасивів				
Термін оборотності	Балансове значення товаро-	Не більше 90		8,33

товаро-матеріальних запасів, днів	матеріальних запасів, ділене на значення чистого об'єму продажів та помножене на відповідну кількість днів за період	≤90	1	
		>90≤120	0,5	
		>120≤150	0,3	
		>150	0	
Термін погашення рахунків дебіторів, днів	Балансове значення рахунків дебіторів, ділене на значення чистого об'єму продажів та помножене на відповідну кількість днів за період	Не більше 90		8,33
		≤90	1	
		>90≤120	0,5	
		>120≤150	0,3	
Термін погашення рахунків кредиторів, днів	Балансове значення рахунків кредиторів, ділене на значення чистого об'єму продажів та помножене на відповідну кількість днів за період	Не більше 90		8,33
		≤90	1	
		>90≤120	0,5	
		>120≤150	0,3	
Рейтинг за розділом 4				25 %
Попередній рейтинг фінансового стану (ПРФС)				100 %

За цю методикою рейтинг кожного показника отримується шляхом співставлення значення показника з умовою задовільності. За умовою задовільності, в яку потрапив показник, йому присвоюють відповідне значення та помножують на відсоткову вагу показника у попередньому рейтингу фінансового стану. Таким чином обрана методика дає змогу бачити як рейтинг кожного показника, так і рейтинг за групою. Проаналізувавши отримані показники фінансового стану за методикою, наведеною в табл. 2, створено табл. 3, в якій відображено рейтинг обраних для аналізу показників за відповідним підприємством та періодом у відсотковому виразі для визначення сукупного попереднього рейтингу фінансового стану і подальшого дослідження.

Таблиця 3

Сукупний попередній рейтинг фінансового стану

Показник	ПРФС ПАТ "Вовчанський агрегатний завод"		ПРФС ЗАТ "Лозівський ковальсько-механічний завод"		ПРФС ПАТ "ХАРП"	
	2009 рік, %	2010 рік, %	2009 рік, %	2009 рік, %	2010 рік, %	2009 рік, %
1	2	3	4	5	6	7
Коефіцієнт фінансової незалежності	8,33	8,33	4,17	6,66	6,66	6,66
Коефіцієнт незалежності (КН)	8,33	8,33	4,17	6,66	6,66	6,66
Коефіцієнт маневреності власних коштів (КМ)	4,17	4,17	0,00	0,00	0,00	0,00
Коефіцієнт залежності від довгострокових зобов'язань	4,17	4,17	2,09	4,17	0,00	0,00
Коефіцієнт загальної ліквідності (КП)	10,71	10,71	8,57	8,57	8,57	8,57
Коефіцієнт миттєвої ліквідності (КЛ1)	3,58	3,58	2,86	2,86	1,79	0,00
Коефіцієнт поточної ліквідності (КЛ2)	10,71	10,71	10,71	10,71	10,71	10,71
Рентабельність власного капіталу	5,00	5,00	0,00	5,00	5,00	5,00
Рентабельність активів	2,50	2,50	0,00	2,50	2,50	2,50

Закінчення табл. 3

1	2	3	4	5	6	7
Рентабельність активів 2	2,50	2,50	0,00	2,50	2,50	2,50
Рентабельність продажів	2,50	2,50	0,00	2,50	2,50	1,25
Рентабельність продажів 2	2,50	2,50	0,00	2,50	2,50	2,50
Оборотність активів	5,00	5,00	2,50	5,00	5,00	5,00
Коефіцієнт операційного прибутку	5,00	5,00	0,00	5,00	5,00	5,00
Термін оборотності товаро-матеріальних запасів, днів	4,00	8,33	0,00	8,33	4,17	4,17
Термін погашення рахунків дебіторів, днів	8,33	8,33	0,00	4,17	2,50	4,17
Термін погашення рахунків кредиторів, днів	8,33	8,33	0,00	2,50	0,00	2,50
Попередній рейтинг фінансового стану за роками	95,83	99,99	35,06	79,63	66,06	67,19

Результати табл. 3 характеризують якість кожного показника у динаміці та дають змогу зробити висновок, в якій частині фінансової діяльності підприємства існує результативна недостатність.

За умов недостатності значення групи показників, банківська установа, в особі кредитного аналітика, доручає підприємству виправити ситуацію в поставлений термін для мінімізації свого ризику та коштів, що резервуються під заборгованість.

Для можливості визначення кредитоспроможності позичальника та ризику надання кредиту було використано розроблену методику визначення класу за консолідованою оцінкою попереднього рейтингу фінансового стану з

урахуванням положення НБУ "Про порядок формування та використання резерву для відшкодування можливих втрат за кредитними операціями банків" та інших нормативних актів.

Використана класифікація подана в табл. 4.

Таблиця 4

Методика класової градації позичальників згідно з результатами оцінки попереднього рейтингу фінансового стану

Клас позичальника	ПРФС, %	Характеристика
Клас "А"	≥70 %	Фінансовий стан підприємства хороший, простежуються тенденції до його покращення, діяльність і надалі здійснюватиметься на такому рівні
Клас "Б"	≥50 % ≤69 %	Фінансовий стан підприємства хороший, але рівень деяких показників порівняно з минулими періодами знизився, проте у підприємства є можливість підтримувати його на цьому рівні протягом тривалого часу
Клас "В"	≥30 % ≤49 %	Фінансовий стан позичальника задовільний простежується чітка тенденція до погіршення
Клас "Г"	≥10 % ≤29 %	Фінансова діяльність незадовільна, економічні показники не відповідають встановленим значенням, існує ризик збитків
Клас "Д"	<10 %	Фінансовий стан незадовільний, результати аналізу свідчать про збиткову діяльність підприємства, очевидно, що кредит та відсотки не будуть сплачені своєчасно

За поданою методикою класової градації проведено ранжування підприємств за класами кредитоспроможності у кожному з досліджуваних періодів, результати подано в табл. 5.

Проведене дослідження за поданою методикою дає змогу чітко зрозуміти рівень ризику, на який наражає себе банк при кредитуванні кожного з представлених для аналізу підприємств.

Оскільки найвищий клас кредитоспроможності за оцінкою аналітика належить двом підприємствам, тому остаточний вибір об'єкта кредитування проводився на основі вибору підприємства з максимальним значенням показника ПРФС, з урахуванням зміни його динаміки.

Таблиця 5

Класова належність підприємств за досліджувані періоди

Показник	Підприємство		ПРФС ПАТ "Лозівський ковальсько-механічний завод"		ПРФС ПАТ "ХАРП"	
	ПРФС ПАТ "Вовчанський агрегатний завод"	ПРФС ЗАТ "Лозівський ковальсько-механічний завод"	2009 рік	2010 рік	2009 рік	2010 рік
Попередній рейтинг фінансового стану (ПРФС)	95,83 %	99,99 %	35,06 %	79,63 %	66,06 %	67,19 %
Клас кредитоспроможності підприємства	А	А	В	А	Б	Б

Таким чином, об'єктивно обраним підприємством для кредитування в рамках аналізу показників фінансової звітності, за обраною методикою, є ПАТ "Вовчанський агрегатний завод".

Незважаючи на велику кількість методик визначення кредитоспроможності позичальника як зарубіжних, так і вітчизняних авторів, єдиної та оптимальної методики не існує. Причинами цього є різне економічне середовище, в якому функціонують підприємства – потенційні позичальники та велика швидкість зміни загальних галузевих показників, необхідних для аналізу клієнта та отримання реальних даних.

Тому залишається актуальним питання оптимізації та вдосконалення вже існуючих методик з метою їх ідеалізації та можливості практичного використання в економіці, зокрема банками.

Постійний моніторинг цього питання та впровадження інновацій дасть змогу мінімізувати банківські кредитні ризики, що призведе до більшої стабільності як банківської системи, так і національної економіки в цілому.

Наук. керівн. Внукова Н. М.

Література: 1. Внукова Н. М. Банковские операции: расчетное и кредитное обслуживание предприятий : учебн. пособ. [для студ. высш. учебн. заед.] / Н. М. Внукова. – Х. : Модель Вселенной, 2003. – 512 с. 2. Методичні вказівки з інспектування банків "Система оцінки ризиків": затверджено постановою НБУ від 15.03.2004 р. № 104 (зі змінами та доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://portal.rada.gov.ua>. 3. Внукова Н. М. Управління ризиками кредитування в банку / Н. М. Внукова, А. Ю. Меньшова // Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики. – 2009. – № 1(6). – С. 83–87. 4. Гловко А. Т. Система банківського менеджменту / А. Т. Гловко, В. І. Грушкою. – К. : Інкос, 2004. – 480 с. 5. Дмитренко М. Управління ризиками в комерційних банках / М. Дмитренко // Вісник НБУ. – 1998. – № 9. – С. 23–25. 6. Заруцька О. Управління ризиками – провідний чинник фінансової стійкості вітчизняних банків / О. Заруцька // Фінанси України. – 2006. – № 3. – С. 94–106. 7. Положення про порядок формування та використання резерву для відшкодування можливих втрат за кредитними операціями банків, затверджене постановою правління НБУ від 06.07.2000 р. № 279 (зі змінами та доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://portal.rada.gov.ua>.